

Н. І. Гавловська*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту,
Хмельницький національний університет***О. В. Осадчук***магістр з менеджменту організацій,
Хмельницький національний університет***Є. М. Рудніченко***кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту,
Хмельницький національний університет*

ВПЛИВ МИТНИХ ОРГАНІВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Добробут громадян України та сталий розвиток її економіки — головні національні інтереси, забезпечення яких є найважливішою функцією держави, направленої на посилення її позицій у міжнародному середовищі [1, с. 2]. Обов'язковим компонентом в структурі національної безпеки в цілому виступає національна економічна безпека. Це зумовлено тим, що інші структурні елементи національної безпеки (демографічна, екологічна, політична, оборонна, інформаційна, соціальна, екологічна тощо) не можуть бути достатньою мірою реалізовані без економічного забезпечення.

Стійкість економіки, динамізм її розвитку значною мірою сприяють стабілізації соціальної сфери, згуртуванню різних соціальних груп, верств, етносів, подоланню деструктивних конфліктів, збільшенню зайнятості населення, підвищенню якості життя, зниженню кількості осіб, доходи яких нижчі прожиткового мінімуму. Економічна складова має суттєвий вплив на розвиток політичної системи суспільства, його можливості та готовності протистояти діям деструктивних змін. Без належного економічного потенціалу неможливо створити та забезпечити діяльність політичних, правових та силових структур, здатних успішно та ефективно захищати політичні інтереси країни. Наука, освіта та культура можуть стати провідними факторами прискорення розвитку суспільства лише при умові опори на відповідний економічний потенціал. Таким чином, в національній безпеці економічна складова є своєрідним стержнем, який забезпечує функціонування усіх елементів системи [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем економічної безпеки присвячені праці З. Варналія, В. Рудніцького, В. Косенка, Б. Заблоцького. Проблеми, пов'язані з дослідженням ролі митних органів в досягненні економічної безпеки держави лежать в колі наукових інтересів таких вчених та фахівців як П. Пашко, Ф. Клян, Т. Калінеску, К. Баляба, Г. Стирнік, Я. Базиліук та ін.

Метою статті є визначення ролі митних органів у забезпеченні економічної безпеки держави.

Результати дослідження. Стабільний та динамічний розвиток національної економіки, її ефективність і конкурентоспроможність на внутрішньому та світовому ринках тісно пов'язані з економічною безпекою держави як частиною загальної системи національної безпеки України [4].

Відповідно до статті 17 Конституції України забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави [5].

«Економічна енциклопедія» за редакцією С.В. Мочерного наводить таке визначення поняття «економічна безпека»:

1. Створені державою та її органами умови, гарантії забезпечення недоторканності власності, майна, недопущення економічних збитків, захист економічних інтересів суб'єктів підприємницької і

неприбуткової діяльності від можливих внутрідержавних чи зовнішніх загроз або посягань.

2. Організований державний чи внутрівідомчий захист відтоку або позбавлення конфіденційності, секретної економічної інформації [6].

П.В. Пашко вважає, що економічна безпека — це стан економічного забезпечення національної безпеки держави, загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний, збалансований та стабільний розвиток економічної системи держави, забезпечення самодостатності та стійкості системи, що включає механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам [7].

Економічна безпека є комплексною категорією, що включає в себе ряд таких важливих для національної економіки елементів. Зокрема: техніко-виробничий, фінансовий, продовольчий, енергетичний, зовнішньоекономічний, митний, ресурсний, демографічний, соціальний, науковий, екологічний, інформаційний та інші елементи. Відповідно, досягнення економічної безпеки в цілому можливе

лише при умові досягнення позитивних результатів по кожному з її складових елементів, а інакше держава стає частково залежною від зовнішнього середовища.

Посилення світових процесів взаємної інтеграції, а також входження України у міжнародний товарний обмін спричиняють зростання залежності внутрішнього стану економіки від зовнішньоекономічної діяльності. У зв'язку із цим підвищується роль зовнішньоекономічного та митного елементів комплексу економічної безпеки України.

Митна безпека є комплексом ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави із захисту інтересів народу та держави у митній сфері [7]. Вона відіграє важливу роль в системі економічної безпеки держави в цілому та фінансової безпеки зокрема, тому що орієнтована на гарантування економічних інтересів в зовнішньоекономічній та фінансовій сферах водночас.

Виходячи із вищезазначеного та згідно статті 2 Митного кодексу України, митна політика — це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [8].

Реалізацію завдань митної політики покладено на митні органи. Згідно статті 12 Митного кодексу України, митними органами є спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, регіональні митниці, митниці [8].

Задля досягнення якісного рівня економічної безпеки необхідне повне усвідомлення важливості розробки та впровадження нових пріоритетів у митній політиці. Визначення нових напрямів у митній політиці має враховувати можливий вплив факторів, які становлять загрозу економічній безпеці України, зокрема тих, які стосуються діяльності митних органів. Виділяють два види факторів: зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх факторів, які становлять загрозу економічній безпеці України, відносяться:

- недостатній державний контроль за процесами експорту, імпорту та переміщенням валюти;
- нераціональна структура експорту-імпорту: переважання вивозу сировини, а не готової продукції, надмірна залежність від ввезення багатьох видів продукції, в тому числі і стратегічного значення;
- ввезення технічно застарілих та екологічно небезпечних виробництв;
- витіснення України та втрата нею традиційних ринків збуту продукції, в тому числі військової та машинобудівної;
- витіснення вітчизняних товаровиробників з внутрішнього ринку зарубіжними компаніями;
- незамкнутість митного кордону та надмірна відкритість економіки України;
- недостатня розвиненість сучасної фінансової, організаційної, інформаційної та правової інфраструктури підтримки конкурентоспроможності експорту та раціоналізації структури імпорту.

Внутрішніми факторами, що становлять загрозу економічній безпеці, виступають:

- структурна деформованість національної економіки як пережиток минулого та відсутність її науково обґрунтованого напрямку перебудови;
- низька конкурентоздатність національної економіки, викликана відсталістю технологічної бази більшості галузей, а також високою енерго- та ресурсомісткістю;
- низький рівень видобутку нафти та газу, які змушені імпортувати;
- недосконалість законодавчої бази;
- криміналізація економіки, корумпованість в галузі управління економікою, її «тінізація» (масове приховування доходів, ухилення від сплати податків, незаконне переведення фінансів за кордон).

Перелічені вище фактори сприяють контрабандному ввезенню та вивезенню товарів, ввезенню різноманітних фальсифікованих товарів, розвитку тіншової економіки та її криміналізації загалом. Все це, поза сумнівом, веде за собою негативні наслідки для економічної безпеки держави. У зв'язку з цим закономірною є необхідність виведення митної політики України на принципово важливе місце в системі реалізації її національних інтересів.

Дослідження Ф. Кляна, Т. Калінеску, К. Баляби [9; 10] доводять, що сучасна митна політика України має низку проблем, про що свідчать:

- невідповідність митного контролю сучасним стандартам пропускної спроможності (істотні часові витрати на проведення митних процедур, застарілі механізми технологічного пропуску товарів, неможливість збереження норми чинного законодавства про стовідсотковий фізичний контроль товарів, які переміщуються через кордон України, тощо);
- значна частка у загальному обсязі товарообігу товарів, що переміщуються контрабандним шляхом (в тому числі наркотичних засобів та зброї);
- здійснення правопорушень у сфері інтелектуальної власності;
- корупційні процеси в митних органах;
- значний обсяг «тінізації» зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Ключовим напрямком забезпечення ефективності митної політики України на думку Г. Стирнік та Я. Базилук [11] є легалізація та детінізація ЗЕД в Україні, орієнтовані на збільшення привабливості прозорої та добросовісної зовнішньоекономічної діяльності через скорочення бюрократичних, часових, технологічних та матеріальних витрат суб'єктів ЗЕД при перетині вантажами кордону України з одночасним посиленням відповідальності й санкцій за недоброчинні дії та зловживання. Для цього необхідно здійснити ряд вдосконалень митної політики:

- створити сприятливі нормативно-правові умови розширення прав митних органів в частині доступу до інформації, що знаходиться в базах даних інших органів державної влади;
- забезпечити умови для ширшого застосування принципів пост-аудит контролю у здійсненні митного контролю, та поступового відходу від практики 100% фізичного огляду товарів при перетині кордону України;
- розробити методичку вибіркової перевірки товаросупровідних та митних документів на основі використання «червоного», «жовтого», «зеленого» коридорів, що розподіляє документи згідно критеріїв ризику порушень законодавства;
- розробити національну концепцію створення та функціонування уповноважених операторів торгівлі з метою підвищення безпеки переміщення міжнародних вантажів та створення вигідних умов для учасників зовнішньоекономічної діяльності;
- розробити програму реформування процедур митного оформлення, заснованого на повній автоматизації процесів, впровадженні методик управління ризиками, профілювання і вибіркості, для чого посилити взаємодію з іноземними експертами в частині адаптації відповідного зарубіжного досвіду в українську практику;

– підвищити рівень бюджетного фінансування процесів модернізації та реформування системи реалізації митної політики, в тому числі щодо впровадження в національну практику митного регулювання міжнародних норм та стандартів (технологічних, часових, інформаційних) [11].

Пріоритетними напрямками діяльності митних органів є: здійснення фіскальної та правоохоронної функцій, удосконалювання технологій митного оформлення та митного контролю, забезпечення економічної безпеки держави та захист її економічних інтересів. Для досягнення належного рівня економічної безпеки потрібне сумлінне виконання основних завдань, необхідних для реалізації митної політики. Вони закладені у статті 11 Митного кодексу України:

– виконання та здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства з питань митної справи митними органами, спеціалізованими митними установами та організаціями, юридичними і фізичними особами;

– забезпечення захисту економічних інтересів України;

– забезпечення контролю за дотриманням та виконанням зобов'язань, передбачених міжнародними договорами з питань митної справи;

– забезпечення здійснення заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків та інших юридичних і фізичних осіб в межах своїх повноважень;

– застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання торгово-економічних відносин при переміщенні товарів через митний кордон України, а також попередження і недопущення незаконного переміщення окремих товарів, стосовно яких законодавством передбачені заборони чи обмеження (наркотичні речовини, зброя, предмети мистецтва та національного надбання, стратегічних та інших необхідних для інтересів України матеріалів);

– організація та забезпечення здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, а також проведення заходів щодо вдосконалення форм і методів їх здійснення;

– забезпечення контролю за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;

– сприяння (спільно з іншими уповноваженими державними органами) здійсненню заходів щодо захисту прав та інтересів споживачів товарів;

– організація та забезпечення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;

– організація та проведення в межах своїх компетенцій заходів по боротьбі з контрабандою та порушенням митного законодавства;

– забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у сфері митної справи;

– забезпечення своєчасного здійснення сплати до державного бюджету податків та зборів, контроль за справлянням яких покладено на митні органи.

Висновки. В укріпленні економічної безпеки України беруть участь усі органи державної влади. До компетенції митних органів входять такі питання економічної безпеки України як боротьба з контрабандою, незаконними валютними операціями, порушенням митних правил, наповнення державного бюджету та здійснення заходів державного регулювання у сфері захисту економічних інтересів держави та учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Головною ж функцією митних органів у галузі забезпечення економічної безпеки держави є вплив на усіх учасників суспільних відносин, який спонукає їх дотримуватись усталених митно-правових норм.

Перелік посилань

1. Варналій З. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки України [Електронний ресурс] / З. Варналій. — Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/news/25.html> — Назва з екрану.
2. Рудніцький В.В. Економічна безпека України: проблеми і шляхи забезпечення [Електронний ресурс] / В.В. Рудніцький. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/22_NNP_2011/Economics/2_90884.doc.htm — Назва з екрану.
3. Косенко В.П. Экономическая безопасность Российской Федерации и таможенная политика: состояние, проблемы и направления их решения [Электронный ресурс] / В.П. Косенко, А.П. Бойко // Вестник Российской таможенной академии. — 2008. — № 1 (2). — Режим доступа: <http://ilts.ru/files/file219.pdf> — Загл. с экрана.
4. Заблоцький Б.Ф. Національна економіка: Підручник / Б.Ф. Заблоцький. — Львів: Новий світ — 2000, 2009. — 582 с.
5. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30. — С. 141. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> — Назва з екрану.
6. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр «Академія», 2000. — 864 с.
7. Пашко П.В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки / П.В. Пашко // Митна справа. — 2010. — №1(67). — С. 5-16.
8. Митний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — №38-39. — С. 288. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92-15> — Назва з екрану.
9. Клян Ф. Проблемні питання правового регулювання митного контролю та митного оформлення зовнішньоекономічних операцій [Електронний ресурс] / Ф. Клян // Журнал Верховної Ради України «Віче». — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1553/> — Назва з екрану.
10. Калінеску Т.В. Митна політика України та забезпечення економічної безпеки держави [Електронний ресурс] / Т.В. Калінеску, К.В. Баляба // Наукові вісті Дніпровського університету. — 2010. — №1. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Nvdu/2010_1/10ktvebd.htm — Назва з екрану.
11. Стирнік Г. Сучасні тенденції реалізації митної політики України [Електронний ресурс] / Г. Стирнік, Я. Базилюк. — Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Juni/3.htm> — Назва з екрану.

Гавловська Н. І., Осадчук О. В., Рудніченко Є. М. Вплив митних органів на економічну безпеку держави

Проаналізовано сутність дефініції «економічна безпека», виявлено її місце в системі загальнонаціональної безпеки держави, встановлено роль митних органів в досягненні економічної безпеки держави, виділено ряд зовнішніх та внутрішніх факторів, що становлять загрозу економічній безпеці, виявлені проблеми митної політики та запропоновані напрями її удосконалення, визначено механізми впливу митних органів на стан економічної безпеки держави.

Ключові слова: економічна безпека, митні органи, митна політика.

Гавловская Н. И., Осадчук О. В., Рудниченко Е. Н. Влияние таможенных органов на экономическую безопасность государства

Проанализирована сущность дефиниции «экономическая безопасность», выявлено ее место в системе общенациональной безопасности государства, установлена роль таможенных органов в достижении экономической безопасности государства, выделен ряд внешних и внутренних факторов, представляющих угрозу экономической безопасности, выявлены проблемы таможенной политики и предложены направления ее совершенствования, определены механизмы влияния таможенных органов на состояние экономической безопасности государства.

Ключевые слова: экономическая безопасность, таможенные органы, таможенная политика.

Havlovska N. I., Osadchuk O. V., Rudnichenko Y. M. The influence of the customs authorities on the economic security of the state

The essence of the definition of "economic security" found its place in the national security state established the role of customs authorities in achieving economic security, highlighted a number of external and internal factors that threaten the economic security, any issues of customs policy and proposed ways to improve it, The mechanisms influence the customs authorities at the state economic security.

Key words: economic security, customs authorities, customs policy.